

Рудюк А.С.

слухач магістратури,

Донецький юридичний інститут МВС України

ПОНЯТТЯ «ОБВИНУВАЧЕННЯ» В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

В даному теоретичному дослідженні маємо бажання окреслити розуміння поняття «обвинувачення» в контексті практики Європейського Суду з прав людини, зважаючи на актуальність позиції Суду в рамках міжнародного законодавства. Зазначене зумовлює акцентування уваги на вивченні практики ЄСПЛ, оскільки саме в рішеннях Суду втілюється змістовне відображення більшості положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Останнє зумовлює прецедентний характер рішень Суду та орієнтування норм національного законодавства до міжнародних стандартів.

О.П. Кучинська та О.О. Рибак наголошують, що поняття «обвинувачення» в практиці Суду не є тотожним поняттю «обвинувачення» з погляду національного кримінального процесуального закону [4, с. 95].

З метою систематизації розуміння поняття «обвинувачення» в практиці Європейського Суду з прав людини розглянемо дефініцію поняття «обвинувачення» в деяких рішеннях Європейського Суду з прав людини.

Рішення Європейського Суду з прав людини «Салов проти України» [8] містить таке визначення: «Обвинувачення – це офіційне повідомлення особи компетентним органом державної влади, в якому стверджується, що особа вчинила кримінальний злочин»; визначення, яке також відповідає поняттю «настання важливих наслідків для стану підозрюваного» (п. 65).

Обвинувачення в тексті рішення Європейського Суду з прав людини «Меріт проти України» [8] – це офіційне повідомлення, надане особі уповноваженими представниками влади, в підтвердження того, що вона вчинила злочин»; визначення, яке також відповідає критерію, що «ситуація (підозрюваного) суттєво погіршилась» (п. 70).

В Рішенні Європейського Суду з прав людини «Девеєр проти Бельгії» [1] зазначено, що обвинувачення – це офіційне повідомлення особи компетентним органом державної влади про наявність припущення про те, що особою вчинене кримінально каране правопорушення.

Обвинувачення в контексті рішення Європейського Суду з прав людини «Екле проти ФРН» [2] – це офіційне повідомлення особи компетентним органом про те, що вона підозрюється у вчиненні кримінального злочину.

З позиції рішення Європейського Суду з прав людини «Фоті та інші проти Італії» [11] обвинувачення – це інші підстави, що підтверджують це звинувачення, і які можуть спричинити серйозні наслідки, що можуть ускладнити становище підозрюваного.

Узагальнюючи позиції, наведені у вищезазначених рішеннях Суду, «кримінальне обвинувачення» дослідники [4, с. 96] надають таке визначення обвинувачення: «офіційне повідомлення особи компетентним органом

державної влади, у якому стверджується, що особа вчинила кримінальний злочин».

Погоджуємося із науковим баченням Т.О. Лоскутова, який зазначає, що обвинувачення є кримінальним процесуальним засобом здійснення державної генеральної функції боротьби зі злочинністю та загалом є рушійною силою кримінального процесу [5, с. 169, 173].

В контексті наведених тез резюмуємо, що «публічне обвинувачення» є засобом реагування відповідної держави на вчинене особою кримінально каране суспільно небезпечне діяння, наслідком якого є застосування до певної особи з боку відповідної держави засобів кримінального процесуального реагування.

На нашу думку, під поняттям «публічне обвинувачення» в контексті позиції Суду необхідно розуміти діяльність прокурора із доведення винуватості певної особи, щодо якої є достатня кількість доказів щодо вчинення нею кримінального правопорушення, яка реалізується у вигляді підготовки та проголошення обвинувальної промови в суді відносно такої особи.

О.М. Толочко [10, с. 89], досліджуючи практику Європейського суду з прав людини в механізмі кримінально-процесуального регулювання зазначає, що Європейський суд застосовує три критерії для визначення обвинувачення кримінальним: по-перше, критерій національного права; по-друге, критерій кола адресатів; по-третє, критерій правових наслідків для адресата (рішення у справі «Енгель та інші проти Нідерландів» [3]).

В даному контексті доцільною є думка Т.О. Лоскутова, який зазначає, що через використання національними судами практики ЄСПЛ механізм кримінально-процесуального регулювання спрямовується на узгодження з основним елементом предмету правового регулювання у кримінальному процесі у частині конвенційних прав людини [6, с. 105].

Вважаємо доцільним звернути увагу на деякі загальні моменти, якими характеризується обвинувачення як поняття в рішеннях Суду з огляду на використання механізму абстрагування законодавчої позиції, втіленої в європейських правових нормах.

Так, О.С. Мазур [7, с. 24–25] резюмує, що тлумачення поняття кримінального обвинувачення у практиці Суду відрізняється своєю «автономністю». Суд сприймає кримінальне обвинувачення як універсальне поняття, яке є наслідком будь-яких діянь протиправного характеру незалежно від ступеню їх суспільної небезпечності. При цьому суттєвою ознакою застосування статті 6 Конвенції є те, що Суд не пов'язує термін обвинувачення із самим обвинувальним актом, який складається слідчим (прокурором) по закінченню досудового слідства. Тому, при складанні обвинувального акта та формулюванні обвинувачення і викладу всіх фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає доведеними, потрібно враховувати правові позиції Європейського Суду з прав людини. Оскільки нехтування цими положеннями призводить до деяких ризиків. Одним з таких ризиків є повернення обвинувального акта прокурору слідчим суддею або скасування апеляційним судом вироку суду, у зв'язку з відсутністю в обвинувальному акті і як наслідок, і у відповідному вироку суду, формулювання обвинувачення. Тобто, така справа направляється на новий судовий розгляд.

Вважаємо, що вищенаведена теза містить раціональний та логічний базис. Зазначимо, що акцентування в професійній діяльності публічного обвинувача уваги на детальному вивченні та використанні положень, що містяться в рішеннях ЄСПЛ, зокрема наголошення на доцільності наведення вказаних положень та аргументування власної позиції, оперуючи рішеннями Суду дозволить адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів в сфері кримінальної юстиції.

На основі вищенаведеного робимо висновок про те, що звернення фокусу юридичної уваги на виокремленні окремих ключових положень рішень Європейського Суду з прав людини зумовить як приведення національних стандартів у відповідність до норм європейського права в цілому, так і підвищення професійного статусу публічного обвинувача. В подальшому перспективами теоретичних досліджень в даному контексті вбачаємо вивчення правової позиції Європейського Суду з прав людини щодо тлумачення поняття «обвинувачення» в кримінальному процесі та виокремлення ключових аспектів обвинувачення, зважаючи на оновлення й систематизацію рішень Суду.

Список використаних джерел:

1. Девейер проти Бельгії: Рішення Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://precedent.in.ua/index.php?id=1362422236>.
2. Еклє проти Федеративної Республіки Німеччини: Рішення Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng>.
3. Енгель та інші проти Нідерландів: Рішення Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng>.
4. Кучинська О.П., Рибак О.О. Визначення розумності строків у кримінальному провадженні в контексті рішень Європейського Суду з прав людини / О.П. Кучинська, О.О. Рибак // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Том 4. – Випуск 1. – С. 94–97. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lj.kherson.ua/2016/pravo01/part_4/26.pdf
5. Лоскутов Т.О. Функції обвинувачення / Т.О. Лоскутов // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 4. – С. 168–174.
6. Лоскутов Т.О. Рішення Європейського Суду з прав людини та Конституційного Суду України у механізмі кримінального процесуального регулювання / Т.О. Лоскутов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Випуск 37. – Том 3. – С. 103–106. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.37/part_3/26.pdf
7. Мазур О.С. «Кримінальне обвинувачення» в контексті ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод / О.С. Мазур // Журнал європейського і порівняльного права. – 2016. – № 3. – С. 17–27.
8. Меріт проти України: Рішення Європейського суду з прав людини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_110.
9. Салов проти України: Рішення Європейського суду з прав людини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/980_428
10. Толочко О.М. Практика Європейського суду з прав людини в механізмі кримінально-процесуального регулювання // Вісник Національної академії прокуратури України. – № 3 (36). – 2014. – С. 86–94. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
11. Фоті та інші проти Італії: Рішення Європейського суду з прав людини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng>.